

„Vessétek ki azért a gonoszt magatok közül” —
„Ne ítélj, hogy ne ítéltessél”

Déri Balázs

„A kiközösítés az (ana)baptistáknál a történelemben és ma” címmel terveztem előadást a *Conversio* konferenciára. Az, hogy az előadás címe néhány nappal a konferencia előtt megváltozott, s ahogy abban idézetek vannak, az alcímbe pedig zárójel került, nyilvánvalóan mutatja a bonyolult viszonyt, a személyes érintettséget, a már lelkileg földolgozottan is nagyon nehezen kifejezhető érintettséget.

Eredetileg azt vizsgáltam volna, hogy az angol *dissenterek* (vagyis az anglikán állam-egyházból kiváltak) mozgalmának egy ágaként formálódott, de jelképesen az 1609-ben Amszterdamban, holland mennonita közegben történt újrakeresztelemmel indult újkori baptizmus — amely a XIX. században Magyarországon is gyökeret vert és amelyhez még a század végén csatlakoztak anyai nagyanyám szülei — kizárási (kiközösítési) gyakorlatában, annak teológiai megalapozásában közvetlenül vagy legalább tipológiailag kapcsolódik-e a XVI. századi reformáció harmadik, radikális ágának tartott anabaptizmushoz. A közösség által gyógyíthatatlannak ítélt bűnök miatti súlyos büntetés első hitvallási megfogalmazása a Svájcban 1525 után indult anabaptista közösség 1527-ben elfogadott, ún. Schleitheimi Hitvallásában található. Ennek rögtön a második pontja (a keresztség után) a kiközösítés (*Ban*) evangéliumi módját fogalmazza meg. A személyes (családi) érintkezést is kizáró kiközösítés büntetése azonban csak a létszámukhoz képest nagy médiafigyelem által övezett szigorú amerikai anabaptista közösségek, az Amishek, az Old Order Mennonites vagy a magyarországi anabaptisták leszármazottainak tekinthető hutteriták gyakorlatában fordul elő. A fősodorbeli, reformált mennonita irányzatokban, akár ismereteim szerint a baptistáknál, az úrvacsorától való (ideiglenes) eltiltás vagy a tagságból való kizárás nem teszi lehetetlenné a kizárattal való személyes érintkezést, és a visszafogadást.

Nem csak a téma szakirodalmában való elmélyedés akadályai és a konferenciaszervezés ismert nehézségei okozták, hogy lényegében lemondtam a tudományos előadásról. A családi emlékezet által őrzött (részben féltve őrzött, részben nehezen felejtethető) történések — mint kiderült: földolgozatlan történések — végülis egyelőre megakadályozták a higgadt bemutatást, a tudományos tárgyalást. Ami maradt, az az Oral history-ba tartozik. De talán hasznos, mert komoly kutatási nehézség, hogy az írott morál-teológiai elvek alapján hozott egyházfegyelmi szabályok, így a kiközösítés (kizárás) gyakorlatban való érvényesülésének feldolgozásáról ritkán szól híradás — akár az adott közösségben, akár a szabályok sújtotta egyénben.

Édesanyám már állandóan ágyban fekvő, idős betegként, talán három évvel a halála előtt mesélte el, korábban soha, hogy kislány korában, valamikor a 30-as évek elején a bugaci pusztához igen közeli, orgovány-alsói imaházban — ezt a gyülekezetet alapította rokonságával darvasi Szabó Balázs dédapám s akkortájt ő is vezette — a gyülekezet felnőtt- (hitvalló) keresztségben részesült tagjai úrvacsora után szokás szerint visszamaradtak ún. gyülekezeti órára. Ügyes-bajos dolgok mellett ez volt az ideje a fegyelmi kérdések megtárgyalásának is. Akik nem voltak tagok, így a gyermekek is, ki voltak zárva ebből a megbeszélésből. Édesanyám akkoriban nagyszülei tanyáján élt, s vagy nem ment haza, vagy talán visszament, és az imaház hátsó, a szószék felőli ajtajánál hallgatózott. Hogy mi volt a tárgyalás pontos tárgya, arra nem emlékszik, valószínűleg valamelyik leány megesett, vagy egy fiú megejtett valakit, mert fiatal elkövette, súlyos bűn volt a téma. Édesanyám csak a dédmama egyetlen mondatára emlékezett — jól lehetett hallani, mert az ajtó mögött hallgatózó unokájához közel, a szószék előtt egy karosszékekben ült idősebb korában —; a Bibliából idézett: „Ne ítéld, hogy ne ítéltessél!” És hozzátette: „Vigyázz, még a te gyermeked is beleeshetik.” Hogy dédmama a saját gyermekét védte-e, vagy, ami még hitelesebb: a másét, arról nem szól az emlékezet. Dédszüleim egyébként kivételes szelídséggel és türelemmel viselték saját gyermekeik külön útjait, a közösség szabályainak megszegését vagy el nem fogadását. Ők, akik soha nem voltak törvénykezők, nem kapták meg jutalmul az „Én és az én házam népe az Úrnak szolgálunk” beteljesedését, legalábbis az ő értelmezésükben. Nem erőltették gyermekeik-unokáik „megtérését”, elviselték a „felemás igákat”, vagyis a vegyes házasságokat. Négy lányuk közül az egyik, anyai nagyanyám, bár egész életében járt baptista gyülekezetbe, csak 60-es éveiben keresztkedett újra, a gyermekkori református keresztség után. Nem is tudom, hogy a 94 évet élt dédmama még éppen megérte-e. Mindenesetre gyermekkoromban soha senkitől nem hallottam annyiszor a mondást, mint nagyanyámtól, hogy „Ne ítéld, hogy ne ítéltessél!”

A másik történet már gyermekkoromban Budapesttől negyven kilométerre fekvő falujának baptista gyülekezetében történt meg. Egyebek mellett az, hogy anyám „felemás igában” élt, sokak szemét szúrta a gyülekezetben. Katolikus apámhoz még nem gyülekezeti tagként ment hozzá, hiszen csak évekkel születésem után, harmincas évei közepén keresztkedett újra, ő is reformátusból. (Református anyai nagyapám után ez természetes volt; Szabadszálláson keresztkelték meg.) Anyám újrakeresztelése idején még a falutól messze, egy tanyabokorban laktunk, később beköltöztünk, még később apám a faluban egy kisvendéglőben, magyarán kocsmában dolgozott. Hosszú viták után anyámnak is oda kellett mennie, nem csapos vagy felszolgáló volt, csak a konyhában alkalmazták, lángost sütött. Az egyik vasárnap — mindig csak a hónap első vasárnapján volt úrvacsora —, az úrvacsorát követő gyülekezeti óráról édesanyám sírva jött ebédelni a gondnoklakásba, ahol igen szerény körülmények közt laktunk. Semmit nem árult el. Furdalta az oldalamat a kíváncsiság, (tizenkét éves forma lehettem), mert bár rendszeresen hallgatóztam kívülről, hogy miről beszélnek

a gyülekezeti tagok, ez alkalommal semmi használható információ nem szűrődött ki a hangzavarból. Délután belopóztam az imaházba, és az egyik padban ott felejtve megtaláltam a jegyzőkönyvet. Ez még soha nem fordult elő. Természetesen elolvastam az utolsó lapnál, és ott tudtam meg, hogy anyukámat botrányos életvitele miatt, tudniillik, hogy a kocsmában dolgozott, az úrvacsorától való eltiltásra ítélték. Bizonyos idő után valahogy elérte, hogy otthagyhassa a kocsmát, és visszavették a gyülekezetbe.

Aki elszörnyülködik a szigoron, tudnia kell, hogy a nyomorult falu férfijainak nagy többsége súlyos alkoholista volt, igen sok volt a tüdőbeteg, és a problémák megoldásának rendszeres módja volt az öngyilkosság, önakasztással. A gyakori asszonyverés természetesen tartozott a családi élethez. Ebben a közegben a kocsmá, de még a lángos is, a bűn megtestesítője volt. (Egy öreg pütkösdi laikus igehirdetőre emlékszem, aki sokszor „bizonyosságot tett” arról, hogy bár rendkívül kívánja a lángost, mikor utaztában megcsapja orrát az illata, de nem megy be vendéglátóhelyre.) Azt is tudni kell, hogy anyám megfegyelmzése nem volt egyedi jelenség: effajta kérdések a modern világ beszüremkedése miatt állandóak voltak a gyülekezetben, mindenekelőtt a fiatalok dolgaiban. A szomszédos karizmatikus gyülekezet hatására a nők fejbekötése (mondanom sem kell, anyám nem kötötte be a fejét, amiért még később is volt, hogy egyszerűen lekurvázták, és kiköptek láttára), a fiúk hosszú haja — a beatnemzedéknél vagyunk —, a lányok nadrágviselete vagy a rövid szoknya, a rúzs és szemfestés, a könnyűzene hallgatása, a tánc (akár a polgári tánc is), a mozi, a tévézés, a vándorcirkusz előadása (ide nagyanyámmal lopóztunk el), mind állandó gyúanyagot biztosított a puszkaporos „testvéri óráknak”. De sem az a falusi gyülekezet, sem másik közösség nem tudta, később már nem akarta kizárásokkal védeni belső határait, visszatartani a világba kikíváncozó fiataljait. Inkább a világot engedte be: ha nem is jellemző, hogy az evangelikál közösségek tagjai kocsmákban dolgozzanak, ma már biztosan nem zárják ki anyámat, s az akkori súlyos bűnök jó része az ízlés kategóriájába tartozik, a könnyűzene meg egyenesen (a sikeres, a politikummal ügyesebben manipuláló karizmatikus-pütkösdi közösségek ellensúlyozására), az ún. dicsőítés formájában mintegy-liturgikus normává emelkedett a hajdan puritán szabadegyházi gyülekezetekben is. Negyvenegynéhány év után már csak a korosztályom emlékszik a múltra, ha nem akar felejtani. Kiben milyen sebesülést okoztak az akkori kizárások. Szintén az Oral history-hoz tartozik, hogy fiatalként a jegyzőkönyvvezető magtalanságát ugyanúgy isteni büntetésnek tartottam, hogy képes volt leírni anyám kizárását — mintha csak ő hozta volna a verdiktet —, mint azt, hogy az az asszony, aki a gyülekezetben lehangosabban követelte anyám kizárását, néhány évre rá balesetben meghalt; csak akkor tudtam meg, hogy az imaházba több-kevesebb rendszerességgel járó apám titkos szeretője volt. Akkor is, amikor anyámat kizáratta. A reflektálatlan indulatokkal teli történet sötét bugyrai egy Hawthorne tollára illenek.

Skarlát betűk vérzenek a bűnösökön, és a büntetőkön is. Hetedíziglen.